

Anmeldelser

Deutscher Planungs Atlas. Bd. IX. Atlas von Berlin. Akademie für Raumforschung und Landesplanung in Verbindung mit Dienststellen des Senats von Berlin. Gebrüder Jänecke, Hannover 1962. 101 kortblade med 202 enkeltkort og 21 s. tekst. 60×42 cm. 220 DM.

Det er med nogen spænding, man åbner dette værk, fordi de problemer, som er knyttet til Berlins aktuelle udvikling, er så store og komplicerede, at en førstehånds redegørelse som denne må blive af usædvanlig interesse.

Det behandlede areal er ganske vist ikke stort. Vestberlin dækker 481 km², Østberlin 403 km², søerne indtager 21 km², og ca. ¼ af arealet anvendes til landbrug og havebrug. Det interessante ligger imidlertid i selve redegørelsen for en storbyorganisme, men dog navnlig i de ganske særlige kår, Berlin har haft efter 1914. De to krige har hver på sin vis haft svære følger. 1920 bragte således landafståelserne mod øst, 2. verdenskrig, navnlig 1943-44, de vældige ødelæggelser, og desuden isoleringen og delingen af Berlin efter 2. verdenskrig.

Det til grund liggende materiale, blandt andet af statistisk art, må naturligvis blive noget heterogent, og man har ikke altid kunnet tage Østberlin med. Det skal ligeledes bemærkes, at såvel den skriftlige som den kartografiske fremstilling i det væsentlige standser med året 1960, og at man derfor ikke får resultaterne af den fuldstændige lukning af sektorgrænsen den 13. august 1961. I øvrigt er Atlas von Berlin usædvanlig righoldigt. Hele rekonstruktionsprocessen efter 1945 er indgående belyst. Genopbygningen af boliger, omlægningen af centrum, omstilling af produktion, trafik og handelsveje repræsenterer sådanne ændringer, at en udenforstående i virkeligheden ikke kan begribe det. Det er en umulig opgave her at give en blot nogenlunde fyldestgørende oversigt af indholdet, fordi man har presset et så stort stof ind i teksten og kortene, at en fremhævelse af en eller anden enkelthed ville være irrelevant. Det grundlæggende synspunkt for brugerne af dette Atlasværk må hele tiden blive, hvorledes det overhovedet har været gørligt for mennesker at genopbygge en metropol, der har været udsat for så store ødelæggelser og omvæltninger. Dette spørgsmål har interesse, ikke blot for Berlin og for Tyskland, men det kan blive et fremtidigt verdensproblem; derfor vil

byplanlæggere, geografer, økonomer og politikere over hele jorden med interesse modtage den her foreliggende dokumentation. Selv om man måske kan hævde, at arbejdet ikke i videnskabelig geografisk henseende kan sammenstilles med de øvrige bind af kæmpeværket *Deutscher Planungs Atlas*, er *Atlas von Berlin* et enestående menneskeligt dokument på een gang rystende og opløftende.

Niels Nielsen.

Abraham Ortelius: Theatrum Orbis Terrarum, 1570. Facsimile i farver. Elsevier's Wetenschappelijke Uitgeverij, Amsterdam 1964. Mappe med 53 blade. 27×41 cm. Teksthefte ved C. Koeman. 64 s. 21×27 cm. £ 40.0.0.

Første udgave af Ortelius' berømte værk er nu en sjældenhed. Når det endelig kommer på markedet, bliver det i adskillige tilfælde „slaget“, idet kortene skæres ud og sælges enkeltvis til høje priser. Derfor er der, navnlig ved yngre biblioteker, et vist behov for en facsimileudgave til brug ved studiet af kartografiens historie. Efter det foreliggende at dømme opfylder den herværende nyudgave i så henseende alle rimelige krav. Den videnskabelige værdi i snævrere forstand knytter sig især til det ledsagende tekstbind, der indeholder en fyldig fremstilling af Abraham Ortelius' liv set på baggrund af det videnskabelige, politiske, religiøse og sociale miljø, i hvilket han gjorde sin gerning. Blandt andet belyses hans venskabelige forhold til Mercator ud fra det morsomme manuskript „Album amicorum Abrahami Ortelii“, som nu findes i universitetsbiblioteket i Cambridge. Man bemærker ligeledes den meget nyttige liste over udviklingen af „Theatrum“ efter 1570, som indeholder en oversigt over udgaverne indtil 1612 med de stadige omtegninger af kortene og egentlige aditamenta. Det er imponerende, at man i denne periode præsterede 33 udgaver af værket, især når man tager i betragtning, at der samtidig var andre atlasværker på markedet, hvorved navnlig tænkes på Mercator's. For Danmarks vedkommende har Ortelius atlaserne den særlige interesse, at han må have haft adgang til det af Mercus Jordanus i 1552 trykte kort over Danmark, som nu ikke mere kendes i original.

Niels Nielsen.

Lucas Jansz Waghenaer: De Spieghel der Zeevaerdt. 1584-85. Sequoia, Lausanne 1964. Elsevier Publishing Company. Amsterdam. 228 s., 44 kort. 27,5×41 cm. £ 40.

Waghenaers Spieghel der Zeevaerdt fra 1584-85 nyder med rette stor berømmelse som kartografisk og lærdomshistorisk monument og hører tillige til det 16. århundredes fornemste bogfrembringelser. Det er derfor naturligt, at man har foranstaltet en gengivelse af værkets første udgave, både af kortmateriale og tekst. Som bilag medfølger en ganske fyldig redegørelse for Waghenaers liv og personlighed samt for den politiske og videnskabelige situation, i hvilken han arbejdede. Reproduktionen af hele det gamle, farvelagte kortværk er meget smuk, og til de fleste formål vil man sikkert i fremtiden anvende denne nyudgave, fordi man derved kan spare på brugen af de ret få og uhyre kostbare originaleksemplarer, som

findes. For kartografiens historie har værket stadig interesse, og dertil kommer den særlige omstændighed, at det for os indeholder meget værdifulde oplysninger om farvande og kyster indenfor vort eget område og navnlig for kendskabet til topografien i det dansk-tysk-hollandske vadehav i det 16. århundrede.

Niels Nielsen.

J. T. Coppock: An Agricultural Atlas of England and Wales. Faber and Faber Ltd., London 1964. 255 s., 205 fig. 18×25 cm. 63 sh.

På 205 kort, hvoraf ca. halvdelen helsideskort, har forfatteren afbildet resultatet af landbrugstællingen 1958. Den statistiske enhed er de såkaldte Advisory Service Districts, der hver består af 30–40 sogne, men udgangsmaterialet er sognestatistikken, som derefter er blevet databehandlet. Den ledsagende tekst er ikke alene en beskrivelse af kortene, men forklarer også forhold, som ikke umiddelbart fremgår af disse, som f. eks. at udbredelsen af de enkelte afgrøder ikke alene afspejler de fysiske forhold, men også den gældende landbrugspolitik, ligesom man ofte må søge sine forklaringer i gamle traditioner, i sociale og i æstetiske årsager. Af særlig interesse er forfatterens behandling af emnet: arbejdskraften i landbruget, som f. eks. delingen i *full-time* og *part-time* landbrug, og i stedet for en inddeling i landbrugsregioner ud fra udbredelseskort eller udbyttekort af de enkelte funktioner, opgøres betydningen af disse i antallet af dagsarbejder (*man-days*), fordelt på 7 forskellige funktioner. Disses andel i den samlede arbejdskraftindsats er derefter benyttet til at opstille landbrugstyper (*farm combinations*) og mindre landbrugsregioner (*farming areas*). Med disse sidste som enhed er atter givet en kartografisk fremstilling af de gennemsnitlige indtægter og udgifter fordelt på forskellige poster som salg af kreaturer, korn og mælk og indkøb af kreaturer, foderstoffer, arbejdskraft og maskiner. – Arbejdet indeholder således en hel del nyt materiale og nye synspunkter og har også værdi som metodisk arbejde, til hvilken kategori må regnes anvisningen på, hvordan databehandlingen af materialet er sket.

Viggo Hansen.

Colloque National de Géographie Appliquée. Colloques Nationaux du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris 1962. 241 s., 17×25 cm. 19 NF.

Den geografiske forskning har en stigende anvendelse i det praktiske livs tjeneste, og en lang række publikationer fra næsten alle egne af jorden giver et klart billede af den øjeblikkelige, stedfindende udvikling. Også for Danmarks vedkommende kan der nævnes en lang række eksempler herpå, bl. a. i de af Geografisk Selskab udgivne publikationsrækker. Under ledelse af G. Chabot har der været afholdt et kollokvium i Strasbourg, hvor man har foretaget en statusopgørelse, ikke blot for Frankrig, men også for en række andre lande, og beretningen om disse forhandlinger indeholder et meget stort materiale, af hvilket man får en god oversigt over samarbejdet mellem geografisk forskning og varetagelsen af en række omfattende foranstaltninger, som organisationen af det moderne samfund kræver.

Niels Nielsen.

Axel Heiberg Island Research Reports, McGill University, Montreal. Jacobsen-McGill Arctic Research Expedition 1959-62. Rapporter 1963-64. 22×28 cm. Illustreret. Kortmappe.

I årene 1959-62 har McGill University i Montreal organiseret en stor undersøgelse af den centrale og vestlige del af Axel Heibergs Land. Arbejdet blev ledet af professor Fritz Müller og med deltagelse af en lang række videnskabsmænd og teknikere, såvel canadiere som fremmede. Det nu foreliggende har delvis en præliminær karakter, men da det har en speciel relation til navnlig det højarktiske Grønland, er der grund til en kort omtale. Der er foretaget en fotogrammetrisk kortlægning af undersøgelsesområdet, og resultatet foreligger i form af et generalkort i 1:100.000, et kort over egnen omkring Thompson Glacier i 1:50.000 og dertil to ganske vigtige specialkort i 1:5.000 over White Glacier og Thompson Glacier Snout. Den geologiske kortlægning og dertil hørende formationsbeskrivelse indeholder fortrinsvis de rent faktiske, primære observationer, medens man endnu ikke har nået en mere dybtgående behandling af bjergarternes fossilindhold, strukturforhold og tektonik. De sedimentære lagserier dækker med visse afbrydelser perioderne fra Perm til Øvre Kridt, og man har derfor lov til at forvente vigtige bidrag til områdets tektoniske udvikling. Et andet hovedpunkt er gennemgangen af morfologiske forhold og målinger af ablationsforholdene i sommeren 1960. Som venteligt synes der at være væsentlige lighedspunkter mellem forholdene i Axel Heiberg Land og Peary Land. En tilfredsstillende, eksakt måling af strålingsregnskabet har frembudt visse vanskeligheder, men det synes dog konstateret, at der ikke er nogen umiddelbar sammenhæng mellem strålingsregnskabet og totalablationen. Derimod har man fundet en klar sammenhæng mellem føhvindenes optræden og ablationsrytmen, og det synes, som om antallet af føhndage og de under disse observerede vindhastigheder og temperaturer er en yderst vigtig faktor. Denne del af rapporten har umiddelbart relation til forholdene i Nordgrønland. Kortene er vel udført og har systematisk interesse ud over den rent lokale.

Niels Nielsen.

Walter Hellmich: Khumbu Himal. Springer-Verlag, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1964. 23 s., 5 tavler, 1 foldetavle, 1 kort. 19×27 cm. 20 DM.

Vor kundskab om vor Jords højeste bjerge er i de senere år blevet stærkt forøget. I 1950 lykkedes det for en fransk gruppe af alpinister som de første at bestige et bjerg på over 8000 m's højde, nemlig Annapura (8078 m), og i løbet af det følgende decennium blev alle Jordens bjerge på over 8000 m med een undtagelse, nemlig Shisha Pangma i Tibet, erobret af menneskene, Mount Everest således den 25. maj 1953 af Sir Edmund Hillary og sherpaen Tenzing. Selve det rent tekniske at foretage disse bjergbestigninger har stillet fysiologiske og moralske krav, der ligger lige ved grænsen af, hvad mennesket i det hele taget formår, og indsatsen af pengemidler, organisation og menneskeliv har været meget store. De videnskabelige resultater af disse bjergbestigningsekspeditioner måtte ifølge opgavens natur blive ret beskedne, men i de allerseneste år har man sat stærke kræfter ind på den geografisk-biologiske udforskning af Jordens højeste bjergområder i Amerika, i Afrika og i Sydasiens.

Tysk forskning har på dette felt ydet en stor indsats. Således har „Fritz Thyssen Stiftung“ stillet store beløb til rådighed for arbejdet i Himalaya, og en række tyske og østrigske videnskabsmænd, institutter og organisationer har gennemført storslåede foretagender i udforskningen af de højeste egne i Nepal i egnen vest og syd for Mount Everest. Dette foretagende er nu i marts 1964 ført til en foreløbig afslutning, selv om man har planlagt udsendelsen af en ny arbejdsgruppe i foråret 1965. Man har foretaget en opmåling af et 328 km² stort område og forbereder et kort i målestokken 1:25.000. Man har desuden tilvejebragt et vældigt materiale, især af morfologisk, geologisk og biologisk art. Undersøgelserne danner en fortsættelse af de tidligere tyske ekspeditioner Alai-Pamir, Nanga Parbat og Karakorum. Den her foreliggende præliminære redegørelse indeholder en oversigt over arbejdets gennemførelse samt enkelte analyser af resultaterne. Som bilag medfølger et kort i 1:10.000, Mount Kenya i Østafrika, ledsaget af en kort beskrivelse. Afhandlingen fremtræder i en meget smuk form og indeholder bl. a. nogle pragtfulde billeder fra Nepal og fra Mount Kenya. Den geografiske og biologiske verden vil med stor forventning imøde den bebudede offentliggørelse af resultaterne af dette forskningsarbejde med regioner og problemer, der indtil nu har været så godt som ukendte.

Niels Nielsen.

Willi Czajka: Der Schlesische Landrücken. Eine Landeskunde Nord-schlesiens. Bind I og II. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1964. Bind I: 156 s. + 8 kortskitser, 16 fot., 1 foldekort. Bind II: 422 s. + 21 kortskitser, 13 fot. 18×25 cm. Bind I og II 44 DM.

Willi Czajkas studier over Schlesien går tilbage til årene omkring 1925, og offentliggørelsen af hans store arbejde fandt sted i hans periode som universitetslærer i Breslau. Efter mange års udlændighed i Prag og senere i Tucuman kom han i 1955 til universitetet i Göttingen.

Man nærer i almindelighed nogen betænkelighed ved at genoptrykke et 30-40 år gammelt regionalgeografisk arbejde, og man sporer også i dette tilfælde visse ulemper, navnlig i første bind „Die natürlichen Gegebenheiten“, men andet bind er af en sådan karakter, at man forstår ønskeligheden af genudgivelse. Værkets tyngdepunkt ligger nemlig i afsnittet „Die Siedlungslandschaften“, hvor man finder dybtgående studier over bebyggelsesudviklingen i områderne nord og nordvest for Breslau. Arbejdsfeltet rummer meget betydelige og interessante problemer, fordi det er et typisk interferensområde, hvor en lang række kulturformer til forskellig tid har medbragt nye elementer i henseende til bebyggelse, erhvervstype og social struktur. Det er også vigtigt, at man er i et sprogligt grænseland, og at man har haft store befolkningsforskydninger, som til forskellig tid har nedfældet folkelige ejendommeligheder. Man har desuden indtryk af, at man netop i denne region har bevaret en del reliktfomer, der kan bidrage til forståelsen af udviklingens ældre led. Netop i disse år arbejdes der ret intensivt med landbrugskulturens geografiske og historiske forudsætninger, og der er derfor ganske utvivlsomt brug for en ny og udvidet udgave af Czajkas klassiske fremstilling.

Niels Nielsen.

Dietrich Bartels: Das Maures-Bergland. Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden 1964. 41 s., 7 kort. 18×25 cm. 16 DM.

Le Massif des Maures mellem Toulon og Fréjus udgør en karakteristisk og vel afgrænset geografisk region med et stærkt særpræg i naturgeografisk, befolkningsmæssig og erhvervsmæssig henseende. Det er et af de gamle hercyniske massiver, som er blevet indbygget i det alpine folde-system og derefter påny frilagt ved erosion. Den her foreliggende regionale redegørelse bringer en oversigt over områdets almene geografi uden væsentlige nye momenter. Det nye ligger i et forsøg på at analysere den seneste befolkningsmæssige udvikling, som viser yderst interessante og vigtige træk. I de centrale dele af massivet har man en tilbagegang, som går tilbage til omkring 1880, og som først i de sidste 10–20 år er blevet modificeret. En tilsvarende udvikling kendes fra mange egne i det sydlige Frankrig. Et iøjnefaldende træk er vinavlens reduktion og tillige en tilbagegang for oliven samt en degeneration af lokale former for småindustri og håndværk, men jævnsides hermed sker der en koncentration af befolkning og en nyudvikling af erhverv i de gunstige egne, her navnlig to områder, nemlig massivernes nordrand og sydkysten, henholdsvis på grundlag af kunstvandring og turisterhverv. Et tredje element i udviklingen er genskabelsen af de degraderede skovområder, men ganske vist i former, der er fremmede for den oprindelige bevoksning. Desværre er undersøgelsen ikke ført så dybt, som disse meget vigtige spørgsmål fortjener det, man kunne have fået et langt rigere billede og en dybere forståelse ved en virkelig regional detailanalyse, men dette er et meget stort og krævende arbejde. Der er dog efter anmelderens skøn ikke nogen tvivl om, at sådanne undersøgelser bør etableres i nogle af de typiske områder af tilsvarende karakter, hvoraf netop Sydfrankrig rummer adskillige, og det burde være muligt at nå frem til en virkelig konstatering af de kausale forhold i den befolkningsmæssige revolution, som her foregår.

Niels Nielsen.

F. A. Vening Meinesz: The Earth's Crust and Mantle. (Developments in Solid Earth Geophysics 1). Elsevier Publishing Company, Amsterdam 1964. 124 s., 24 fig. 17×24,5 cm. 20 Hfl.

Bogen er en kort gennemgang af jordskorpen og kernens kappes udvikling set fra et geofysisk synspunkt. En væsentlig del omfatter den ydre jordskorpes deformation under påvirkning af konvektionsstrømme i kernekappens ydre del.

Kaj Hansen.

Geophysik und Geologie. Beiträge zur Synthese zweier Wissenschaften. Herausg. von Robert Lauterbach. Folge 1, 1959 og Folge 5, 1963. B. G. Teubner Verlagsgesellschaft, Leipzig. 118 s. og 86 s., talr. ill. 18×27 cm. 18 DM pr. stk.

Dette tidsskrift, der blev startet i 1959, indeholder en række afhandlinger med geofysiske og strukturgeologiske emner.

Kaj Hansen.

Georges Millot: Géologie des Argiles. Masson et Cie, Paris 1964. 499 s., 75 fig., 12 pl. 19×25 cm. 76 F.

Det er en i alle måder fortrinlig bog, der ikke blot beskæftiger sig med leret og dets mineraler, men også giver en meget udtømmende gen-

nemgang af de processer, der fører til dannelsen af lerminerale og til lige til disses videre omdannelse. Den kan derfor læses med udbytte ikke blot af egentlige lerforskere, men af alle, der beskæftiger sig med forvitningsprocesser, jordbundsdannelse og geokemi. *Kaj Hansen.*

L. U. de Sitter: Structural Geology. 2. ed. McGraw-Hill Book Comp., London 1964. 551 s., 310 fig. 16×23,5 cm. £ 5 2 sh.

Dette voluminøse værk er resultatet af mange års verdensomspændende erfaring i kortlægning og fortolkning af tektoniske strukturer, lige fra prækambrisk tid og til de yngre formationer. Den behandler både bjergarternes reaktioner ved forsøg i laboratoriet og en tolkning af de kræfter, der har fremkaldt de strukturer, man træffer i naturen. Endelig behandler den teorierne om jordklodens tilstand og udvikling. *Kaj Hansen.*

David G. Frey: Remains of animals in Quaternary lake and bog sediments and their interpretation. Ergebnisse der Limnologie, Heft 2.

Herausg. von H.-J. Elster und W. Ohle. E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1964. 114 s., 48 fig. på 2 pl. 16×24 cm. 23 DM.

Bogen er en gennemgang af den foreliggende litteratur om de rester af såvel hvirveldyr som hvirvelløse dyr, der kan findes i fossile ferskvandsaflejringer. Den er forsynet med en meget fyldig litteraturliste, hvor også de danske og nordiske undersøgelser over dette emne er vel repræsenteret. *Kaj Hansen.*

Glenn T. Trewartha: An Introduction to Climate. McGraw-Hill Book Comp. og Kogakusha Comp., Tokyo. 402 s. tatr. ill. 18×25 cm. 66 sh.

Anmeldelsen af Trewartha's standardværk fra 1954 skyldes fremkomsten af en „International Student Edition“ som et fotografisk optryk fra Tokyo. Bogens grundlag går tilbage til 1937, men den her optrykte 3. udg. fra 1954 må siges at være godt revideret frem til det pågældende tidspunkt. Det er blot beklageligt, at denne udsendelse i stort oplag ikke baseres på en fornyet revision.

Værket er delt i to afsnit: „The Elements of Climate“ og „The World Pattern of Climates“. Begge afsnit er bredt beskrivende og flere steder pædagogisk godt tilrettelagt. Især er de mange diagrammer og kort en stor hjælp for geografens tilegnelse af stoffet. En anke kunne man berettiget anføre mod den noget dogmatiske form, og når man betænker klimatologernes usikkerhed overfor materialet, ville en kritisk gennemgang af måleteknik og variationerne i måleresultaterne have været af stor betydning. Man møder lidt af denne tankegang i andet afsnit med de gamle diagrammer over temperaturgangen på forskellige stationer fra Jefferson (1917).

Behandlingen af den regionale klimatologi bygger på Köppens inddeling i en forenklet udgave ved bogens forfatter. Hver klimatype gennemgås efter et bestemt skema: lokalisering, temperatur, nedbør og vejrtyper samt den tilhørende vegetation og zonale jordbundstype. Til belysning af temperaturmønsteret er bl. a. anvendt termogrammer efter Hartshorne

og C. Trolls termoisopleth-diagrammer. Helt naturligt er en stor del af eksemplerne hentet fra Nordamerika, men man vil have et ganske godt alment fundament i klimatologi efter læsningen af denne bog.

Kr. M. Jensen.

J. Bucknell: Climatology: an introduction. MacMillan and Co., Ltd., London 1964. 163 s., talm. ill. 14×22 cm. 18 sh.

En elementær bog med tre indledende afsnit om klimatiske elementer og klassifikationer efterfulgt af otte kapitler regional klimatologi, hvor vigtige typer gennemgås overvejende ved hjælp af hydrotermfigurer, diagrammer og simple oversigtskort.

Kr. M. Jensen.

Observer's Handbook. London 1962, 220 sider.

The Marine Observer's Handbook. London 1963, 148 sider.

Begge fra Meteorological Office og udsendt af Her Majesty's Stationery Office. 15×25 cm. Pris 21 sh. pr. stk.

Med den rutinerede observatørs erfaring for alle enkelthedernes værdi under naturobservationer gennemgås i disse to bøger meget omhyggeligt såvel instrumenternes placering og brug som mulighederne for personlige iagttagelser. Specielt lægges der i The Marine O. H. megen vægt på, at enhver observation nøje nedfældes i skitse og ord. Medens Observer's Handbook er ren meteorologisk og langt den mest omfattende på dette felt, indeholder The Marine Observer's Handbook også afsnit om bølge- og isobservationer. I begge findes et mindre skyatlas, omsætningstabeller og en del af det internationale kodesystem for meteorologiske telegrammer.

Kr. M. Jensen.

H. H. Lamb: The English Climate. English Universities Press, London 1964. 212 s., 30 fig. 13×20 cm. Pris 12/6.

Denne letlæselige bog bringer en mængde moderne viden om klimatologien over De Britiske Øer. Efter en kort gennemgang af øernes placering i de globale cirkulationssystemer præsenteres alle klimaets enkeltelementer med mange oplysninger om det regionale mønster og lokale afvigelser. Det er dog især afsnittene om vejrtyperne – „singularities“ –, der er interessante. Her lykkes det forfatteren at bringe spørgsmålet om årstidernes afgrænsning med hensyn til vejrudviklingen ind i billedet på en ret overbevisende måde, og man kunne måske herigennem få mere relevante tidsperioder for behandlingen af klimatologiske data til afløsning af de unaturlige månedsskemaer. I et „Calendar of Singularities“ er hele året delt op i mindre perioder, og de klimatiske karakteristika er anført for såvel De Britiske Øer som for Mellemeuropa støttet på oplysninger fra H. Flohn og P. Hess. Det skulle således være sandsynligt, at mange af oplysningerne kunne overføres til danske forhold med ret små ændringer, men den nødvendige forskning er ikke gennemført på dette felt her i landet.

Kr. M. Jensen.

Franz Baur: Grosswetterkunde und Langfristige Witterungsvorhersage. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main 1963. 92 s., 35 fig. 20×27 cm. 35 DM.

Bogen indeholder fire forelæsninger af Fr. Baur fra et seminar over langtidsforudsigelser af vejret og over opstillingen af typiske vejr-situationer for større områder, de såkaldte „Grosswetterlagen“. Det er Baus fortjeneste, at man har forsøgt at finde frem til bestemte typer af vejrforløb over områder af størrelsesordenen Vest- og Mellemeuropa, og han gennemgår her kritisk mulighederne for at anvende denne „Grosswetterkunde“ i forudsigelserne.

Undersøgelserne bygger på korrelationsregning mellem bestemte vejr-situationer – en fremgangsmåde, der ikke er ny, men muligvis ikke tidligere har haft så reelt et udgangsmateriale. Det er f. eks. interessant at se, hvordan der kan være god overensstemmelse mellem vejret i februar og vejret i marts måned, hvis begge måneder er kolde, medens man på ingen måde har tilsvarende sikkerhed for, at en varm februar måned efterfølges af varme i marts, idet disse forhold kan skyldes helt forskellige „Grosswetterlagen“.

Af andre bidrag til seminariet er bl. a. et fra vor hjemlige statsmeteorolog I. Sestoft om specielle vejr-situationer over Nordeuropa og deres betydning for vejrforudsigelserne.

Kr. M. Jensen.

J. Kakas: Einfluss der Karpaten auf die Witterungerscheinungen.

Rapport fra den 2. konference i Karpatermeteorologi. Akadémiai Kiadó, Budapest 1963. 297 s., 143 fig. 17×24 cm. 9,50 \$.

I 26 artikler belyses en række forskningsresultater fra alle de østeuropæiske lande, der omfatter dele af Karpaterne. Bidragene behandler overvejende bjergenes indflydelse på de meteorologiske forhold – vindhastigheder, nedbørsfordeling, vertikale temperaturgradienter, barrierevirkningen overfor tilstrømning af kolde luftmasser etc. – Desuden er nogle artikler helliget den klimatologiske behandling af dataerne, og bl. a. diskuteres fremstillingen af klimakort over bjergene og anvendeligheden af en standard-gradient ved reduktionen af temperaturmålinger til en bestemt referensflade. Omkring halvdelen af bogen er skrevet på russisk, resten på tysk, men alle bidrag resumeres såvel på ungarsk som på engelsk.

Kr. M. Jensen.

H. A. Gleason & A. Cronquist: The Natural Geography of Plants.

Columbia University Press, New York, London 1964. 420 s., ill. 17×24 cm. Pris 72 sh.

En interessant og bredt skrevet behandling af plantegeografiske synspunkter med eksempler overvejende fra USA. I ca. en trediedel af bogen analyseres planternes udbredelsesmønster og spredningsbetingelser; disse afsnit er absolut de vægtigste, og man får mange gode eksempler fra alle dele af floraen. Ofte er beskrivelsen ligefrem fængslende, når man det ene øjeblik stilles overfor naturens ødselhed med f. eks. frø og på næste side gennemgår det enkelte nye individs uhyre ringe chance for at vokse

op og sætte frugt. Ved bedømmelsen af planternes udbredelse påpeger forfatterne overalt tiden som en yderst vigtig faktor.

I teorien om og i observationerne af plantelivets fordelingsmønstre er der megen viden at hente, men så snart man nærmer sig de reelle begrænsende faktorer, giver forfatterne op. Der opstilles visse sandsynlige grænsedannende faktorer, men næsten overalt indrømmes det blankt, at der kun er få beviser for teorierne. En af de få klare grænser dannes af frosten overfor de fleste tropeplanter, og her som andre steder er det oftest extremer, der bliver afgørende. Værkets sidste kapitel giver en systematisk gennemgang af USA's og Canadas vegetationsregioner.

Kr. M. Jensen.

H. Walter: Die Vegetation der Erde in öko-physiologischer Betrachtung. Band 1: Die tropischen und subtropischen Zonen. 2. udg.

VEB Gustav Fischer Verlag, Jena 1964. 592 s., 397 fig., 114 tabeller, 9 tavler. 17×24 cm. 68,10 DM.

Efter kun to års forløb foreligger denne nye plantegeografi i 2. udgave (se anm. Geografisk Tidsskrift, bd. 61, 1962). De omfattende udvidelser giver indtryk af en virkelig ajourføring med hensyn til de nyeste forskningsresultater, og man glæder sig til at se 2. bind om de tempererede og arktiske regioner. Værkets hovedvægt er lagt endnu mere over på beskrivelsen af økologien – og specielt konkurrencebetingelserne for planterne i naturlige samfund – end i første udgave. Det er en rig kilde at øse af med hensyn til miljøbeskrivelser i de tropiske og subtropiske egne.

Kr. M. Jensen.

A. W. Küchler: Potential Natural Vegetation of the Conterminous United States. Udg. af American Geographical Society 1964. Spec. Publ.

No. 36. Kort og kommentar, 116 s., ill. 17×25 cm. 18 \$.

Denne oversigt over den potentielle, naturlige plantevækst i „the Conterminous United States“ (d. v. s. den del af de Forenede Stater, der omfatter de første 48 stater og altså ikke staterne Alaska og Hawaii) er resultatet af et stort samarbejde mellem en mængde botanikere og plantegeografer.

Kortet, som er i målestokken ca. 1:3 mill., indeholder ialt 116 signaturer, som er valgt med stor omhu og med hensyntagen til kombinationen af overskuelighed og rigdom i detaljer. Hovedinddelingen er Western Forest med 32 signaturer, Western Shrub and Grassland med 30, Central and Eastern Grasslands med 30 og Eastern Forests med 24. Kortet er en videre udvikling af en lang række tidligere forsøg på at fremstille et plantegeografisk kort over de Forenede Stater og indeholder en forbausende mængde stof. Det vil utvivlsomt blive ikke blot et videnskabeligt hjælpemiddel, men tillige en værdifuld kundskab for praktiske foranstaltninger ved landbrugsmæssige og forstmæssige udnyttelser. Bibliografien er ret omfattende. En god idé er følgende: sidste del af den ledsagende afhandling indeholder for hver signatur et typefotografi og en ganske kort karakteristik af vegetationstypen, dens dominanter, andre komponenter og udbredelse, alt sammen på én side. Man bruger altså værket på den måde, at man f. eks. går fra signatur nr. 66 til beskrivelsen af

nr. 66 i det her nævnte skema. Man kunne have ønsket, at fotografierne havde fået en lidt bedre udførelse. Værket er så stort og kostbart, at en besparelse på dette punkt er lidt vanskelig at forstå. *Niels Nielsen.*

Ernest Rehben: Essor et Problèmes de l'Agriculture danoise. Editions M.-Th. Génin, Paris 1963. 340 s., 21 fig. 16×24 cm. 36 F.

Denne oversigt over dansk landbrugs stilling og aktuelle problemer er i alt væsentligt statistisk præget. For danske indeholder den ikke meget nyt stof, men vil muligvis have interesse for fremmede, for hvem de danske kilder er vanskeligt tilgængelige. Overførelsen til fransk har været vanskelig, og det er næppe altid lykkedes forfatteren at ramme de helt adækvate udtryk. *Niels Nielsen.*

Niels Brantzeg: Blant Frender på Færøene. Ernst G. Mortensens forlag, Oslo 1964. 125 s., ill. m. 34 fotografier af Ásmundur Poulsen. 13×20 cm. Heftet kr. 22,25. Indb. kr. 28,00.

Et stykke velskrevet poetisk rejsereportage på velklingende norsk. Det geografiske islæt er ca. 30 af de fototeknisk ganske gode, på glittet papir reproducerede billeder. *Aa. H. Kampp.*

Roy Millward: Scandinavian Lands. Macmillan, London 1964. 488 s., 48 fig. 15×21 cm. 45 sh.

De senere år har bragt en række geografiske oversigter over de skandinaviske lande, og der foreligger således let tilgængelige håndbøger og moderne lærebøger både på engelsk, tysk og fransk. Dette værk har imidlertid et særligt præg, hvilket formentlig skyldes, at forfatteren har sin hovedvirksomhed inden for den historiske og økonomiske geografi. Det almene, regionale afsnit indeholder ikke væsentlige nye synspunkter, men giver en god orientering. Den egentlige opgave har imidlertid været at belyse den øjeblikkelige økonomisk-geografiske stilling i Danmark, Norge, Sverige, Finland, set ud fra den historiske sammenhæng og tillige i relation til den øjeblikkelige politiske og økonomiske situation i verden og i Europa i særdeleshed. Dette er selvsagt en opgave, som stiller de allerstørste krav til en forfatter, og det kan ikke undre, at man nu og da finder detaljer, som er diskutabelt eller i visse tilfælde ikke holdbare. Forfatterens stærke fremhævelse af kullenes betydning som hæmningsfaktor for skandinavisk industri er således diskutabel. Er forholdet ikke det, at en ton kul i Göteborg og København koster omtrent det samme, som den samme type koster i London eller i Hamborg?

Når forfatteren skriver, at Danmark i fiskerihandelen drager fordel af den direkte jernbaneforbindelse med Mellemeuropa, er dette selvfølgelig rigtigt, men der er ved en så generel udtalelse ikke taget hensyn til omvæltningen i transportsystemet ved overgangen til vejtransport. Man kan ligeledes spørge, om man kan betegne trawlervirksomhed som hovedkomponenterne i det danske og det svenske fiskeri.

Et par detaljer. Den projekterede atomkraftstation uden for Stockholm angives at skulle levere 10.000 kWh til Stockholms elektricitetsforsyning. Dette er dog vist en misforståelse. Og når man siger, at Herning er vokset

op som et jernbane- og markedscentrum i Jyllands mest øde heder, må det dog bemærkes, at hele den senere udvikling af dette vigtige område væsentlig er af industriel natur.

Det er åbenbart, at forfatteren kender Norge og Sverige bedst, og man har undertiden, selv om man i øvrigt læser hans fremstilling med levende interesse, et indtryk af, at de særlige retningslinjer, som karakteriserer den seneste udvikling i Danmark, ikke rigtig er kommet med.

Niels Nielsen.

R. H. Best & J. T. Coppock: The Changing Use of Land in Britain.

Faber and Faber, London 1962. 253 s., 49 fig., 19 tabeller. 14×21,5 cm. 42 sh.

Det foreliggende arbejde er en samling tidligere offentliggjorte artikler, let omarbejdede. Den første halvdel beskæftiger sig med landbrugsarealet, der udgør 80 % af landets areal, bebos af 4 % af Englands befolkning og bidrager med 4 % til nationalproduktet. Af større interesse end denne del er bogens sidste halvdel, hvori forfatterne diskuterer anvendelsen af byarealerne, ligesom disses vækst gøres til genstand for behandling.

I den i Danmark standende diskussion om landsplanlægning og fremtidens byvækst kan det måske have en vis interesse at høre, at mens man i England har haft nogenlunde pålidelige opgørelser over landbrugsarealets anvendelse lige siden den første landbrugstælling 1866, så er det først med den i 1947 vedtagne Town and Country Planning Act blevet muligt at vurdere størrelsen og anvendelsen af byarealerne. På grundlag heraf kom man i 1951 til det resultat, at det samlede byareal i England og Wales udgjorde 3,6 mill. acres (14.500 km²). I løbet af 1950'erne voksede byarealerne yderligere med ca. 36.500 acres pr. år (146 km²), og i 1970 skulle de bymæssigt bebyggede områder være vokset til 17.400 km². Beregningen er foretaget ud fra en vurdering af et empirisk beregnet behov for et antal udvalgte byer. Dette arealbehov udtrykkes i acres pr. 1000 indb. og er for County Boroughs 43,3, for andre byer over 10.000 indb. 73,0 og for mindre byer 74,0 (= 30 ha pr. 1000 indb.). Den engelske byplanlov tillod yderligere en specificering af byarealet til forskellige formål, og med udgangspunkt i byer over 10.000 indb. fandt man, at bebodning gjorde krav på 43,6 % af byanlægget, industri på 6,2 %, friarealer på 20,6 %, skoler m. m. på 2,9 % og andre arealer (især hørende til service-sektoren) på 27,3 %. – Om disse beregninger og deres pålidelighed giver bogen saglige og metodiske oplysninger.

Viggo Hansen.

J. Bird: The Major Seaports of the United Kingdom. Hutchinson,

London 1963. 454 s., 24 pl., 107 kort og diagrammer. 18×24,5 cm. 5 £ 5 sh.

Gennemgangen af de større britiske havne er spækket med havnekort og diagrammer, men dog mest af teknologisk art og kun af større værdi for havnespecialister. Derimod skorter det noget på geografiske kendsgerninger i dette stort anlagte værk, men anmelderen har dog noteret sig, at „afsejlingen af det rette skib, på det rette tidspunkt og til den rette oversøiske havn er en vigtigere faktor end begrebet havneopland, baseret på reel afstand“, og at „skibe udvikler sig hurtigere end havne, hvorfor

nye havneanlæg må konstrueres sådan, at de til stadighed kan tilpasses ændrede skibstyper og lastemetoder“. For en geograf er havnestatistikken ligeledes nyttig, og for den historisk interesserede er der gjort meget ud af havnenes udvikling. Nogle aldeles fortrinlige luftfotografier erstatter megen tekst.

Viggo Hansen.

F. J. Monkhouse: A Regional Geography of Western Europe. 2. udg.

Longmans, Green & Co. Ltd., London 1964. 726 s., ill. 15×23 cm. 60 sh.

Ændringerne fra 1. udg., anmeldt i Geografisk Tidsskrift, 59. bd., 1960, vedrører væsentlig det statistiske materiale, der er ført frem til 1961–62. Derudover er der sket enkelte ajourføringer i teksten og i bibliografien.

Viggo Hansen.

J. M. Houston: The Western Mediterranean World. An introduction

to its regional landscapes. (Geographies for Advanced Study). Med bidrag af J. Roglic og J. I. Clarke. Longmans, London 1964. 800 s., hvoraf 70 s. bibliografi, 260 fig., 89 fotos. 14,5×22 cm. 63 sh.

Dr. Houston har kaldt sin bog for en introduktion til den vestlige mediterrane verden, hvortil han regner den Iberiske halvø, Italien, Frankrigs og Jugoslaviens Middelhavskyst samt Atlaslandene (Maghreb). Udtrykket introduktion må siges at være meget beskedent, idet man med lige så god ret kan hævde, at det er en næsten encyklopædisk materialesamling, resultatet af 17 års intensive studier og rejser i området. En enorm sum af viden er nedfældet i de mer end 700 tekstsider, hvor ikke et ord synes overflødigt, og som tydeligt viser, at forfatteren behersker sit stof til fuldkommenhed. Alle oplysninger og påstande er ledsaget af litteraturhenvisninger, ikke sjældent 8–10 pr. side. Part I er en landskabsanalyse, hvortil hører en bibliografi på mer end 600 titler, mens Part II er det regionale afsnit med knap 900 litteraturnumre. Uden tvivl har man her den mest værdifulde, moderne eksisterende bibliografi for området, og alene den er næsten prisen værd. Der er heller ingen tvivl om, at dette inspirerende værk bliver den bog, som naturligt vil være at finde mellem de vigtigste rejserekvisitter hos geografer, der berejser Middelhavsområdet.

Viggo Hansen.

J. P. Cole & F. C. German: A Geography of the U.S.S.R. The back-

ground to a planned economy. Butterworths, London 1961. 290 s., ill. 15×24,5 cm. 50 sh.

Trods det ringe sidetal giver dette værk en fuldt tilfredsstillende gennemgang af Sovjets økonomiske geografi. Dens koncise og letfattede tekst understøttes af en lang række fortræffelige tabelsammenstillinger, hvorved der er sparet mange sider, og som giver læseren lejlighed til at fordybe sig i problemerne. De første 150 sider omfatter den systematiske del, og selv om de fysiske-geografiske forhold ikke findes herimellem som selvstændigt kapitel, så savnes de egentlig ikke, idet forfatterne gang på gang under de økonomiske afsnit giver en kort redegørelse og vurdering af de fysiske muligheders indflydelse på erhvervsudviklingen. Særlig vil anmelderen fremhæve kapitlet om befolkningen, hvori der især er lagt

vægt på at betragte mennesket som arbejdskraftpotentiell. I 8 kapitler gennemgås de 15 økonomiske regioner, og en sammenligning mellem disse indbyrdes er yderligere givet i et slutkapitel om fordelingen af Sovjets økonomiske aktivitet. Cole og Gersmans bog må efter anmelderens opfattelse stå som en af de klareste fremstillinger af Sovjets økonomiske geografi frem til 1959.

Viggo Hansen.

Paul E. Lydolph: Geography of the U.S.S.R. John Wiley and Sons, Inc., New York, London, Sydney 1964. 451 s., mange ill. og kort. 18×26 cm. 83 sh.

I den efterhånden lange række af sovjetgeografier, der foreligger især fra angelsaksisk side gennem de allersidste år, er det den økonomiske geografi, der får den grundigste behandling, hvilket har sin naturlige årsag i, at man nu fra sovjetisk side publicerer store mængder af statistisk grundmateriale.

Den her foreliggende sovjetgeografi er da også først og fremmest en økonomisk geografi. Den er delt i to hovedafsnit: en regional afdeling i 12 kapitler, et til hver af de 12 økonomiske storregioner, samt en systematisk afdeling med kapitler om befolkning, landbrug, industri, handel og transport samt udenrigshandel. Anmelderen finder den sidste afdeling langt den interessanteste, såvel behandlingsmæssigt som fordi den indeholder et righoldigt statistisk materiale. At de fleste produktions-tal anbringes side om side med de tilsvarende for USA er en sag for sig. Figurmaterialet er for en stor del gengivelser fra sovjetiske, statistiske håndbøger og atlasværker, bl. a. Atlas selskogo khozyaystva SSSR, og det står godt og klart. I det hele taget har forfatteren kun anvendt sovjetiske kilder og behandlet dem fornuftigt.

Viggo Hansen.

Roy E. H. Mellor: Geography of the U.S.S.R. Macmillan, London 1964. 381 s. + 16 sider fotoplancher, 59 fig. 14,5×22 cm. 45 sh.

De første 2 kapitler på ialt 77 sider giver en oversigt over de fysisk-geografiske regioner, men her kan det nok undre, at forfatteren ikke har taget den fulde konsekvens af den naturligt geografiske sammenhæng mellem klima, jordbund og vegetation, men gennemgår klimazonerne for sig og jordbund og plantegeografi for sig. Kapitel 3 behandler tilblivelsen af det sovjetiske statsamfund, og derefter går forfatteren over til en gennemgang af landets økonomiske geografi: befolkning, bebyggelse, landbrug, mineralproduktion, industri og transport. Kilderne hertil har været de samme som dem, Paul E. Lydolph har benyttet, men Mellor har i højere grad lagt vægten på den tekstmæssige behandling, mens figurmaterialet er mere sparsomt. Fra et europæisk synspunkt må man her som så ofte i angelsaksisk litteratur beklage, at decimalsystemet endnu ikke er blevet indført i engelsk geografi, ikke mindst i betragtning af, at bl. a. de mest kendte klimasystemer er baseret på dette system.

For øvrigt mener anmelderen, at den sidste almene sovjetgeografi burde være skrevet nu, og at forfatterne i stedet for skulle uddybe enkelte sider af geografien i dette jordens største statssamfund. Man kan nu engang ikke give en grundig geografisk redegørelse for 22,4 mill. km² af jordens overflade på 400 sider.

Viggo Hansen.

Engelbert Kaempfer: Geschichte und Beschreibung von Japan I – II.

F. A. Brockhaus, Stuttgart 1964. 870 s. (380 + 490), 45 tavler, 20×27 cm. 130 DM.

Engelbert Kaempfer regnes for den største tyske rejsende og geografiske forfatter fra det 17. århundrede. Han var uddannet som læge og kom i 1680 til Upsala, hvor han blandt andet mødte Olaus Rudbeck. I 1683 rejste han med et svensk gesandtskab til Rusland og Persien og derfra senere til Forindien og Java. I 1690 fik han den opgave at ledsage et tilsvarende hollandsk gesandtskab til Siam og Japan. Under sit ophold i Japan 1690-92 indsamlede han med stor dygtighed og megen omhu en mængde oplysninger om dette land, og efter sin hjemkomst til Tyskland bearbejdede han disse. Han døde imidlertid uden at have set sine værker trykt, dog med en enkelt undtagelse, nemlig den på latin affattede *Amoenitates exoticæ*. Størstedelen af hans manuskripter blev efter hans død solgt til den store, engelske samler Sir Hans Sloane, hvis efterladenskaber i 1753 blev erhvervet af den britiske regering, og som senere kom til at danne grundlaget for oprettelsen af det nuværende British Museum. Engelske lærde studerede med interesse Kaempfers manuskripter og foranstaltede i 1727 en udgivelse af „History of Japan and Siam“, som vakte berettiget opmærksomhed og blev oversat til fransk og hollandsk, men i Tyskland var såvel manden som hans indsats blevet glemt. Langt senere, i 1777, blev det i hans hjemland efterladte, tyske originalmanuskript og forskellige tilføjelser til dette, blandt andet den tyske tekst til nogle af afsnittene i *Amoenitates exoticæ*, udgivet i et stateligt værk i 3 bind. Dette er nu yderst sjældent, og da det er en af de vigtigste kilder til kundskaben om Japan i det 17. århundrede, er det forståeligt, at man har foranlediget det nu foreliggende fotomekaniske nytryk af den tyske udgave. Gennem hele det 19. århundrede var Kaempfers navn kendt og værdsat blandt tyske forskere, men det er egentlig først efter 1920, at man for alvor har taget fat på en rationel gennemgang af hans betydningsfulde gerning, som også i vor tid har interesse, dels som kulturhistorisk monument over hans egen tid og dels som kilde til kundskaben om det gamle Japan. Indholdet er yderst forskelligartet. Der findes f. eks. en stor lokalbeskrivelse af Nagasaki, en redegørelse for portugisernes, spaniernes, hollændernes og kinesernes handelsmæssige og politiske stilling i det japanske rige, udførlige rejseberetninger fra to rejser til det japanske hof, en mængde forskellige kulturhistoriske, historiske, naturhistoriske oplysninger, og endelig nogle ganske interessante afhandlinger fra *Amoenitates exoticæ*, hvori han f. eks. gør rede for motiverne til det japanske riges isolation. Han behandler endvidere sådanne spørgsmål som papirfremstillingen, theavlen og en række iagttagelser fra hans samvær med japanske læger. De talrige tavler, som originalværket indeholder, er gengivet med stor omhu; også de af J. G. Scheuchzer efter Kaempfers observationer og skitser rentegnede kort.

Niels Nielsen.

C. L. White, E. J. Foscue & T. L. McKnight: Regional Geography of Anglo-America.

Tredie udg. Prentice-Hall, New Jersey and London.

1964. 524 s., 177 fotos, 74 diagrammer og kort. 19×26 cm. 80 sh.

Dette er tredie, omarbejdede udgave af en lærebog med hovedvægten på

den økonomiske geografi. Den bærer præg af en omhyggelig, systematisk faglig og pædagogisk opstilling, hvilket også giver sig til kende ved en gennemført aktualisering af tabeller og kortskitser. Grænserne mellem de naturlige, geografiske regioner er trukket uden hensyntagen til de politiske hovedgrænser, hvilket i dette tilfælde føles naturligt. Det skal dog bemærkes, at man ikke helt har gennemført princippet, idet de almene udbredelseskort af de fundamentale fænomener ikke ret ofte omfatter regioner, men USA eller Canada eller dele af disse lande. Værkets opbygning afviger noget fra den i europæiske fremstillinger sædvanlige. Hovedvægten ligger afgjort på produktionen og erhvervslivet af i dag. Befolkningsforholdet er mindre indgående behandlet, hvilket bl. a. belyses af den omstændighed, at begrebet negerbefolkning nærmest omtales en passant.

Litteraturhenvielsen er i almindelighed begrænset til amerikanske kilder. Resultatet er, at man i denne særdeles velskrevne bog finder værdifulde og fyldige oplysninger af aktuel karakter, et velbegrundet hovedsynspunkt med hensyn til inddelingen af regioner, men man får ikke nogen fuldstændig redegørelse for Anglo-Amerikansk geografi, derimod får man en meget nyttig diskussion af begrebet regional inddeling.

Niels Nielsen.

P. Camu, E. P. Weeks, Z. W. Sametz: Economic Geography of Canada, with an introduction to a 68-region system. MacMillan, Toronto, 1964. 393 s., 17×24 cm. 50 sh.

De 3 forfattere repræsenterer henholdsvis geografien, økonomien og sociologien, og resultatet af dette samarbejde er blevet en bog, der ikke ligner de gængse økonomisk-geografiske håndbøger. Økonomiske betragtninger, metoder og nomenklatur gennemsyrrer bogen og ganske særligt kapitlet Instrumental Capital and Productivity. Første og anden del omhandler landets almindelige, økonomiske geografi, mens tredje del er hellet et analytisk system til brug for en inddeling af Canada i økonomisk-statistiske regioner.

Heri har forf. inddelt Canada i 68 regioner og hver af disse igen i et antal zoner. For at gøre regionalsystemet så smidigt som muligt i brug, har man tilstræbt den bedst mulige overensstemmelse mellem på den ene side de statistiske regioner og på den anden side en geografisk regionalisering, bygget på en kombination af strukturelle, funktionelle, produktionsmæssige og markedsmæssige faktorer, kaldet SFPM formlen. Ved strukturelle faktorer forstås bl. a. forhåndenværende ressourcer (mineraller, befolkning og lokal kapital), ved funktionelle faktorer udviklingsgraden af trafiklinier og service, mens produktionsfaktorerne indeholder en bedømmelse af produktionens art, mængde og værdi, og markedsfaktoren bl. a. rummer en center- og oplandsanalyse. Den herved fremkomne regionsinddeling er derefter samordnet med den statistiske, og på grundlag heraf er hele systemet kodet på en sådan måde, at det kan anvendes såvel i et manuelt betjent hulkortsystem som i et elektronisk dataanlæg.

Forfatterne stiller selv store forventninger til anvendeligheden af systemet med henblik på løbende produktions- og markedsanalyser, idet det muliggør en hurtig ajourføring såvel som revisioner og letter derved fremtidig planlægning.

Viggo Hansen.

John P. Powelson: Latin America. McGraw-Hill Series in International Development. New York, Toronto, London 1964. 303 s. 16×23 cm. 70 sh.

Et akademisk bidrag til forståelse af forholdet mellem Latinamerika og USA der gør instruktivt rede for de fundamentale forskelle i de to stor-samfund på de økonomiske og sociale områder, der har ført til den ideologiske konflikt, de befinder sig i.

Forfatteren belyser vanskelighederne ved at sammenligne forskellige økonomiske felter. USA's landbrug karakteriseres som det mest effektive i verden og som politisk stabilt. De historiske forudsætninger herfor såvel som for hacienda-systemets opståen og betydning udredes. Han behandler agrarreformen, der hidtil kun er helt gennemført i Mexico, Cuba og Bolivia, samt de problemer og metoder til deres løsning, der anvendes i de forskellige områder. Hans fortrolighed med latinamerikanske forhold korrigerer på visse punkter den optimisme, der ellers kan præge beretninger om agrarreform-arbejdet, men understreger samtidig FN's formulering af de nødvendige betingelser, nemlig teknisk bistand, oplysning, trafik anlæg samt ordninger vedrørende kredit, produktion, salg og skatter.

Opfattelsen af monopoler belyses ved citater fra latinamerikanske politikere og studenter og imødegås bl. a. ved henvisning til USA's lovgivning og økonomiske struktur. Konkret anskueliggøres det ved en gennemgang af produktionen af og problemerne omkring fire af Latinamerikas vigtigste råstoffer, kobber, sukker, olie og kaffe. Dette afsnit leder til en omtale af den udbredte inflation og af baggrunden for de to former for økonomisk integration, frihandelsområde og fællesmarked, der er etableret i Latinamerika.

De fundamentale forskelle i betragtningsmåde illustreres ved opfattelsen af prisstabilisering. For USA-tankegang har prisen en funktion, nemlig at regulere udbuddet og stimulere effektiviteten i produktionen; for Latinamerika er markedspriserne et instrument for monopolerne, hvorved de øver pres på producenterne.

Det ser dog ud til, at de senere års foruroligende verdensbegivenheder vil nærme de to områders økonomiske ideologi til hinanden; USA har opdaget, at en mand ikke altid selv er ansvarlig for, hvordan det går ham, og Latinamerika, at økonomisk underudvikling ikke kun behøver at skyldes forhold, man ikke selv er herre over. En gensidig mistillid i praksis øver dog stadig en hæmmende virkning.

Det er tydeligt, at forfatteren er stærkt engageret i US-amerikansk tankesæt og føler medansvar for sit lands holdning, men han forsøger redeligt, bl. a. ved at anføre argumenter fra latinamerikansk side og af og til ved sammenligning med sovjetiske forhold, at fremsætte alle synspunkter.

Afsnit af teoretisk-økonomisk art gør, at bogen ikke kan henregnes under egentlig geografisk litteratur, men den er absolut ikke uden interesse for geografer.

Ruth Helkiær Jensen.

Hans Boesch: A Geography of World Economy, i Van Nostrand Series in Geography, hvis editor er Samuel Van Valkenburg. D. Van Nostrand Company, Inc., London (et al.) 1964. 280 s., 100 kort og diagrammer, en omfattende bibliografi. Et index og et 24 sider appendix med statistiske data. 21×25 cm. 45 sh.

Professor Hans Boesch er velkendt og anerkendt blandt verdens geografer specielt for sit store arbejde indenfor International Geographical Union. Efter denne bogs fremkomst vil professor Boesch også blive velkendt blandt geografistuderende over hele verden. Det er en fortrinlig og charmerende lærebog for studerende på et begyndertrin. Bogen kan nærmest karakteriseres som en revolutionerende udgave af den klassiske produktionsgeografi.

Stoffet er tredelt i primær, sekundær og tertiær beskæftigelse svarende til jordbrug-fiskeri, minedrift-fremstillingsvirksomhed og servicevirksomhed (et residual). I denne rækkefølge ligger også et historisk synspunkt. Under primær beskæftigelse omtales især landbrugsorganisation, befolkningsbeskrivelse, arealbenyttelse og de for føde og klæder vigtige landbrugsråvarer. Under den sekundære beskæftigelse behandles indgående energiforsyningen og metalindustrien. Den tertiære beskæftigelse er relativt kortfattet omtalt, men urbaniseringen og verdenshandelen beskrives. Bogen afsluttes af nogle velvalgte tabeller over verdensproduktionen af landbrugs- og mineralråstoffer, samt over karakteristika for de vigtigste lande. For hvert land er anført befolkningstal, dets vækst, areal, arealbenyttelse, hovedprodukter, nationalindkomst, dennes oprindelse samt import og eksport.

Bogen er ikke opbygget efter et strengt logisk system, som ved en fremadskridende udvikling giver et udtømmende billede. Man kan ikke altid gætte, hvor tingene er behandlet, f. eks. viden om fiskeriet skal stykkes sammen. Det vigtigste er ikke pædagogisk fremhævet, og unøjagtigheder findes i detaljen, f. eks. Brasilien er ikke nævnt under omtalen af citrus. Det hele er skrevet på en afslappet, konverserende måde, som har sin styrke i udeladelsen. Alle de vigtigste begreber og problemstillinger er behandlet. En række økonomiske betragtninger, f. eks. antal mandstimer anvendt pr. produktionsenhed, er omtalt, uden at der herved er sket nogen umoden plagiering. Hele tiden forsøger forfatteren at kæde det oplyste sammen til større eller mindre helheder. F. eks. diskuteres problemet om den bedste arealbenyttelse, energiforsyningen og vandbalance-ligningen (denne er kun givet i ord). Talbehandlingen er eksemplarisk, der gives afrundede værdier, som ofte vejes ved at anføre en andel. Verdenskortene, hvoraf der er en del, er klare og enkle. Navnestoffet og regionale eksempler er blødt føjet ind i stoffet, så det altid føles begrundet, aldrig som opremsninger.

Behandlingen søger også at placere emnerne i det samfund, vi lever i, ved at påpege FN's, UNESCO's og andre store internationale organisations arbejde, som bl. a. giver os et meget omfattende talmateriale fra hele verden. Alle informationskilder er pædagogisk anført, f. eks. US Bureau of Mines under mineralproduktionen.

Lærebogen må anbefales meget stærkt, skønt visse ting er mangelfuldt omtalt f. eks. de biologisk-økologiske betingelser for de forskellige landbrugsprodukter.

Hans Kuhlman.

Fritz Bartz: Die grossen Fischereiräume der Welt. Bd. 1, Atlantisches Europa und Mittelmeer. Bibliothek geographischer Handbücher. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1964. 461 s., 62 kort, 22 pl. 17×24 cm. 82 DM. Denne skriftrække, der blev grundlagt af Friedrich Ratzel og Albrecht

Penck, har spillet en afgørende rolle for magasinering og anvendelse af geografisk kundskab. Dette nye værk føjer sig smukt ind i rækken. Efter en kort, men meget koncentreret indledning om det oceanografiske grundlag og om fiskeriet som faktor i det globale erhvervsliv gives der en udførlig fremstilling af det europæisk atlantiske fiskeriområde. Først en almen oversigt, dernæst en oversigt over de store atlantiske fiskerier i nutiden og endelig en gennemgang af de enkelte landes fiskerierhverv, såvel det atlantiske område som Østersøen og Middelhavet, og endelig afsluttes fremstillingen med en kort redegørelse for ferskvandsfiskeriet.

Opdelingen er klar og systematisk, og registreringen synes relevant for et værk af denne type. Litteraturlisten er ret udførlig, og ud fra denne finder man let frem til den vældige speciallitteratur af fysisk, oceanografisk og biologisk art. Den typografiske opstilling muliggør en let og hurtig orientering over en side, hvilket for en håndbog er meget vigtig.

Behandlingen af de nordiske landes fiskerierhverv giver en ganske klar oversigt over de forskellige landes situation omkring 1960 og for den historiske og geografiske baggrund for de store forskelligheder. For Danmarks vedkommende er oplysningerne ganske fyldige og stort set korrekte både i detaljen og generelt. Det er meget værdifuldt, at man netop i den nuværende situation, hvor en række faktorer har bevirket en revolution i hele fiskerierhvervenes organisation, ikke mindst i Nordvesteuropa, har fået denne opgørelse af den øjeblikkelige status. *Niels Nielsen.*

Robert W. Steel & R. Mansell Prothero (eds.): Geographers and the Tropics: Liverpool Essays. Longmans, Green and Co., London 1964. 375 s., ill. 15 × 22,5 cm. 47 sh. 6 d.

Denne bog er forfattet af 14 britiske geografer, der på forskellig måde har tilknytning til universitetet i Liverpool. Nogle af disse virker som universitetslærere i England eller i tropiske områder, andre driver geografisk markforskning i troperne, mens atter andre er ansat ved planlægning i tropiske lande. Fælles for dem alle er, at de har arbejdet videnskabeligt med tropelandes geografi. Da forfatternes arbejdsfelter således er yderst forskellige, både regionalt og emnemæssigt, fremtræder bogen ikke som en velafbalanceret helhed, men som en række specialafhandlinger over stærkt varierende temaer. Blandt de behandlede emner kan her fremhæves: ændringer i søspejlet i Victoriasøen, landformer i Nordaustralien, nedbørsforhold i Moçambique, vandressourcer i Østafrika, befolkningsbevægelser i Afrika, beskæftigelsesforhold i Southern Rhodesia, bebyggelsesgeografiens historie i en del af Zambia, land-use på Trinidad, kinesisk kolonisering i Johore og landsplanlægning i India. Hver afhandling er ledsaget af mange og stort set udmærkede kort samt en kildefortegnelse.

Interessen for tropiske områder er i disse år stærkt stigende, også langt uden for geografiske kredse. Derfor er der hårdt brug for en bog som denne, der vel ikke fremtræder som en håndbog i dette ords traditionelle forstand, men som giver et grundigt bearbejdet stof fra visse tropiske områder, og som derudover kan og bør være skoledannende for problemstilling og metodik ved geografiske undersøgelser i lande, hvor forskningens materiale er mangelfuldt eller vanskelig tilgængeligt.

Aage Aagesen.

L. Dudley Stamp: Africa. A Study in Tropical Development. 2nd. ed. John Wiley & Sons, New York, London, Sydney 1964. 534 s., talrige ill. 16 × 25 cm. 79 sh.

Den fremragende britiske geograf L. Dudley Stamp er vel nok en af vor tids mest produktive geografiske forfattere. Som leder af World Land Use Survey har han ydet en meget betydelig indsats ikke mindst for vor viden om det tropiske Afrika, hvor han har virket ved flere universiteter og desuden arbejdet i felten.

Hans bog om Afrika udkom i 1953, men udviklingen siden da har medført, at den nu foreliggende 2. udgave er så omarbejdet, at den i realiteten fremtræder som et nyt værk. Bogen i den nye skikkelse medtager alle de fundamentale forandringer, der har fundet sted inden for det sidste tiår, og deres konsekvenser.

Bogen indledes med en introduktion i Afrikas geografi, historie og politiske udvikling. Særlige afsnit er derefter helliget vandproblemet, jordbundsforholdene, de hærgende sygdomme, transportproblemerne samt Afrikas forhold til omverdenen. Resten af værket er lagt an på en regional gennemgang, baseret på stor-regioner. Teksten ledsages af et meget stort antal fortræffelige kort af betydelig kartografisk og pædagogisk værdi, desuden af velvalgte fotos samt af diagrammer. Bag i bogen findes et kortfattet statistisk resumé samt et stednavne-index, hvorimod en fortegnelse over kort og diagrammer savnes.

Denne bog er velegnet ikke blot som håndbog for enhver, der søger viden om afrikanske forhold, men vil også kunne finde anvendelse som lærebog ved videregående geografiske studier.

Aage Aagesen.

Herbert Wilhelmy & Wilhelm Rohmeder: Die La Plata-Länder. Argentinien – Paraguay – Uruguay. Georg Westermann Verlag, Braunschweig 1963. 584 s. + 166 billeder. 98 kort. 19,5 × 27 cm. 68 DM.

Georg Westermanns forlag i Braunschweig har i årtier været førende i publicering af virkelig lodig geografisk litteratur. Med denne bog, der er forfattet af Tysklands bedste specialister i Sydamerikas geografi, har forlaget overgået sig selv.

Efter en kort og klar indledning om La Plata-området som region og en oversigt over den videnskabelige udforskning af området behandles udførligt regionens fysiografiske inddeling, dens klima, hydrografi, biogeografi og pedologi. Af ganske særlig interesse er afsnittene om naturens vandøkonomi i områdets forskellige dele, samt om jordødelæggelserne. Efterfølgende afsnit behandler den indianske urbefolkning og dennes skæbne med bl. a. en god redegørelse for mestizbefolkningens rolle, endvidere koloniseringen og landenes historiske og politiske udvikling, en gennemgang af de enkelte staters (Argentinas, Uruguays og Paraguays) kulturgeografi samt bebyggelsesgeografiske forhold, herunder bygeografi.

Erhvervsgeografien behandles særdeles udførligt, både regionalt og produktmæssigt. Særlig interessant er den mere dybtgående karakteristik af visse vigtige former for land-use: f. eks. hvedeområdet ved La Plata, bomuldszonen i Gran Chaco, sukkerrørområdet ved Tucumán, vinbrugsoaserne ved Andesforlandet, Yerba maté-områderne i skovlandet m. m. Andre kapitler beskæftiger sig med fiskeri, skovbrug, mineralpro-

duktion, energiforsyning, industrialisering, trafikproblemer og udenrigshandel. Aktuelle emner som LAFTA (det latinamerikanske fællesmarked) og udviklingshjælp behandles også i værket.

Den sidste hoveddel giver en fremstilling af de enkelte „storlandskaber“ ledsaget af fortrinlige kort og et stort og velvalgt illustrationsmateriale af farvefotos. Det kan nævnes, at også Islas Malvinas (Falkland Islands) behandles under værket's titel. Bogen afsluttes med en omfattende bibliografi og et stednavne-index. Kortene, der ledsager værket, repræsenterer en kartografisk fuldkommenhed, hvis lige sjældent ses, og en fuldstændig ajourføring. Denne bog vil have sin naturlige plads i ethvert fagbibliotek, hvor man overhovedet beskæftiger sig med geografi. *Aage Aagesen.*

Joachim Blüthgen: Allgemeine Klimageographie. Lehrbuch der allgemeinen Geographie, Bd. II. W. de Gruyter & Co., Berlin 1964. 600 s. + plancher. 17 × 24 cm. 48 DM.

I tibindsværket „Lehrbuch der allgemeinen Geographie“ foreligger nu Klimatologien som 5. bd., og den lægger sig tæt op ad de tidligere bind i form og udstyr. Med germansk grundighed medtages et væld af oplysninger med næsten samme vægt, hvor man måske kunne have ønsket en større afvejning af stoffet. At bogen er kommet til at hedde „Klimageographie“ har heller ikke ændret indholdet væsentligt i forhold til alle tidligere klimatologier – udover at man nogle steder præsenteres for udpluk af andre forfatters skildringer af bestemte vejr-situationer og forskelligheder i vejrforløbet fra sted til sted. Der er således kun et lille tilløb til en sammenhængende beskrivelse af udvalgte regioners klima (Klimatypen), som man måske kunne vente af titlen.

Halvdelen af værket behandler klimaelementerne – analytische Klimageographie – hvor forfatteren har indsamlet viden fra mange nye kilder og gengiver en mængde kontante oplysninger, der gør bogen værdifuld som opslagsværk; denne udnyttelse forøges derved, at alle tekniske udtryk og øvrige termer er fremhævede i teksten. Såvel for temperatur som nedbør og vinde er der gjort meget ud af variationernes afhængighed af årstid, niveau og topografiske forhold.

I det næste kapitel – synoptische Klimageographie – gennemgås vejr-kortet med dets trykmønster og luftmasser, og afsnittet indeholder en god kritisk gennemgang af det synoptiske billedes holdbarhed som grundlag for klimatologisk behandling. Luftmassernes tvivlsomme værdi som homogene enheder fremføres i forbindelse med omtalen af de såkaldte „trajektorier“ (luftpartikelbaner), og ligeledes påpeges vanskelighederne ved at afgrænse såvel regioner på et vejrkort som vejr-situationernes varighed (Singularitäten), idet der meget let kan forekomme subjektive afgørelser. Under præsentationen af de enkelte teorier gives der mange gode historiske oplæg, så man kan følge synspunkternes udvikling og udformning.

De sidste kapitler omfatter klimasvingninger og referater af de mange opstillede klimaklassifikationer. Der skelnes mellem de genetiske og de effekt-betonede klassifikationer, men nogen ny problemstilling finder man ikke. Bogen afsluttes af litteraturhenvi-sninger omfattende ca. 2000 numre.

Kr. M. Jensen.

Fritz Bartz: Die grossen Fischereiräume der Welt. Bd. II. Asien mit Einschluss der Sowjetunion. Bibliothek Geographischer Handbücher. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1965. 594 s., 34 tvl., 86 kort og diagrammer. 17×24 cm. Pris 92 DM.

Udarbejdelsen af dette bind har mødt en række alvorlige vanskeligheder, som ikke er så fremtrædende i bd. I, nemlig materialets ufuldstændighed og svigtende pålidelighed. Dette gælder især Syd- og Sydøstasien, medens forholdene i Japan og Sovjetunionen kan belyses med større sikkerhed. Navnlig bemærker man den helt fantastiske udvikling af fiskeriet i Sovjetunionen gennem det sidste decennium og en tilsvarende genopbygning af det store, traditionelle fiskeri i Japan.

Registreringen er meget detaljeret og omhyggelig, litteraturlisten indeholder 611 værker. Stofindelingen er klar og overskuelig. Kort sagt: man står i dette vældige to-bindes værk over for en håndbog af høj kvalitet, en statusopgørelse for nutidens fiskeri over hele kloden og en redegørelse for de faktorer af naturgeografisk, biologisk, kulturel og økonomisk art, der har dannet forudsætninger for fiskerierhvervets forbausende udvikling.

Niels Nielsen.

William Warntz: Geography now and then. American Geographical Society, Res. Ser. No. 25. New York 1964. 162 s. 14×21 cm. 4 \$.

U.S.A.'s akademiske historie rummer mange interessante momenter lige fra grundlæggelsen af den „schoole or colledge“ i 1636, som fik sit navn i 1639 efter den puritanske gejstlige John Harvard, der i 1638 havde tilskødet skolen halvdelen af sin ejendom og tre hundrede bøger.

Allerede meget tidligt indgik faget geografi som et betydningsfuldt led i den højere uddannelse, overensstemmende med at biblioteker og samlinger indeholdt geografisk litteratur, kort og instrumenter. Fra kolonitiden til omkring den franske revolution spillede faget en stor rolle i den akademiske uddannelse. I perioden indtil den amerikanske borgerkrig trådte geografien noget tilbage, men såvel den videnskabelige virksomhed som uddannelsen opnåede en ny blomstring fra de sidste årtier af det 19 årh. samtidig med den tilsvarende udvikling i Europa. Det mest ejendommelige er, at udviklingen af amerikansk geografi i den tidlige periode synes at have formet sig anderledes end ved de gamle europæiske lærdomscentre. Bl. a. derfor har denne bog nogen interesse også for europæisk lærdomshistorie.

Niels Nielsen.

S. Wadham, R. Kent Wilson & Joyce Wood: Land Utilization in Australia. 4. udg. Melbourne University Press 1964. 295 s., 49 fig., 79 fotos. 16×25,5 cm. 50 sh.

Det drejer sig her om en åjourført udgave af et værk, der første gang udkom i 1939, og som giver en detaljeret og fagligt dybtgående behandling af de erhvervsgræne, der hviler på udnyttelsen af de australske landbrugsarealer. Analysen omfatter både den historiske udvikling siden kolonisationen og den aktuelle situation med hele det kompleks af faktorer af naturgeografisk, teknisk og markedspolitisk art, der griber ind. Herunder hefter man sig især ved de svingende vejrforhold, problemet ar-

bejdskraft i et underbefolket område og de store transportvanskeligheder såvel inden for verdensdelen som til de fjerne markeder.

Billeder, kort og tabeller uddyber teksten på rigtig måde, vi har her et standardværk over emnet med grundig gennemgang af de enkelte regioner. Som dansker læser man med særlig interesse afsnittet om mejeribrug, for kulturgeografen er behandlingen af den seneste tids ændringer vigtig, det gælder såvel omlægningen af eksporten fra det dominerende britiske marked til de mere usikre asiatiske som intensivering af landets udnyttelse som følge af tekniske og forskningsmæssige landvindinger.

Ruth Helkiær Jensen.

O. F. Geyer & M. P. Gwinner: Einführung in die Geologie von Baden-Württemberg. E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1964. 223 s., 7 tabeller, 73 fig. og 11 tavler. 17×24 cm. 35,60 DM.

Bogens første halvdel er en stratigrafisk gennemgang af områdets geologi. Dette efterfølges af en regional beskrivelse (Oberrheingraben, Schwarzwald, Odenwald etc.), og endelig slutter bogen med korte kapitler om mineralske råstoffer, hydrogeologien og jordbundsforholdene. Bogen er velskrevet, og de mange kort giver, selv om de er tegnet i sort/hvidt, en god oversigt over formationers udbredelse, områdets struktur etc. For rejsende i disse egne vil bogen være en god hjælp til forståelsen af, hvad man ser af bjergarter og landskaber.

Kaj Hansen.

T. Eastwood: Stanford's Geological Atlas of Great Britain. Edward Stanford Ltd., London 1964. 288 s., 29 kortblade, 58 fig. 17×25 cm. 63 sh.

Dette atlas udkom første gang i 1904. Den her foreliggende 4. udgave er stærkt udvidet og omarbejdet. Ligesom den 3. udgave fra 1914 indeholder den først en kort stratigrafisk gennemgang af Storbritanniens geologi. Herpå følger som noget nyt 19 helsides figurtafler med forsteninger, og derpå et afsnit om de mineralske råstoffer.

Bogens hovedafsnit skulle dog være de 29 kortblade med tilhørende beskrivelse. I de tidligere udgaver har disse kort været farvelagte. Her har man af prishensyn opgivet farverne og istedet for mærket de forskellige formationer med et bogstav. Dette gør kortene ganske uoverskuelige. Vil man endelig spare farvetrykket, må man også give en mere tydelig signatur, som det f. eks. er gjort i den af Geological Survey of Great Britain udgivne serie „British Regional Geology“.

Kaj Hansen.

R. Brinkmann m. fl.: Lehrbuch der Allgemeinen Geologie. Bd. I. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1964. 520 s., 297 fig., 38 tabeller og 1 farvetavle. 16×24,5 cm. 66 DM.

Denne bog omfatter de eksogene geologiske processer. Brinkmann har selv skrevet de indledende kapitler, professor H. Louis i München og professor M. Schwarzbach i Köln har behandlet processerne på fastlandet og professor E. Seibold i Kiel havets geologi. Det er en overmåde vel-disponeret og velskrevet bog, og alle tre forfattere har trukket ellers lidet påagtede problemer frem til en ny belysning. Bogen kan absolut anbefales både som lærebog og som en nyttig håndbog.

Kaj Hansen.

R. J. Harrison Church m. fl.: Africa and the Islands. Longmans, London and Colchester 1964. 488 s., 108 kort og diagrammer, 72 billeder. 14,5 × 22 cm. 40 sh.

Denne meget instruktive bog, der er udgivet i serien „Geographies: An Intermediate Series“ under redaktion af professor R. W. Steel, er skabt ved samarbejde mellem fire geografer, nemlig R. J. Harrison Church, John I. Clarke, P. J. H. Clarke og H. J. R. Henderson, af hvilke de to arbejder og en tredje har arbejdet ved afrikanske læreanstalter. Resultatet af samarbejdet er blevet et udmærket værk, der kan anvendes både som lærebog for mere vidtgående studier og som håndbog. Værket falder i to dele, hvoraf den første på 103 sider giver en almindelig oversigt over Afrikas geografi og en kort introduktion i Afrikas historie. Resten af bogen er helliget regionale afsnit. Bogen er stærkt og godt illustreret ved mange instruktive og letfattede kort og diagrammer, der letter dens anvendelse og øger dens anvendelighed betydeligt. Også det ledsagende billedmateriale er velvalgt.

Bogen præsenterer det moderne Afrika, et Afrika under omdannelse, og giver både det naturgeografiske og kulturgeografiske grundlag for en bedømmelse af udviklingen. Bogen vil være velegnet til f. eks. specialstudier på seminarier og andre højere uddannelsesformer. *Aage Aagesen.*

Antarctic Research. A Review of British Scientific Achievement in Antarctica. Ed. by Sir Raymond Priestley, Raymond J. Adie & G. de Q. Robin. With Foreword by H. R. H. The Duke of Edinburgh. Butterworths, London 1964. xi + 360 s., 36 farvepl., mange fig., 2 løse kort. 22 × 28,5 cm. £ 10/10/.

Dette er den officielle britiske bog om resultaterne af Commonwealth Trans-Antarctic Expedition 1955–58 og af de talrige ekspeditioner, der udsendes af British Antarctic Survey. Bogen behandler alle sider af antarktiske studier og bringer således ikke blot kapitler om landets geologiske opbygning, klima og dyreliv, dets geomorfologi, dets isforhold o.s.v., men også afhandlinger om polarskibe og navigation under højarktiske forhold, om transportproblemer og om slædehundredes fysiologi. Med den hurtige udvikling, som er sket i vor viden om Sydpolarlandet, er bogen en værdifuld håndbog, der på næsten alle væsentlige punkter bringer vor viden up-to-date, i hvert fald så længe det drejer sig om de britisk studerede landstrækninger. Særlig de to redaktører Adie og Robins artikler bærer præg af et omfattende kendskab til al forhåndenværende litteratur og behandler praktisk taget hele Sydpolarlandet. Dertil kommer, at bogen er velillustreret både med fotografier, kort og diagrammer og kan derfor på det varmeste anbefales. *Børge Fristrup.*

Soviet Antarctic Expedition. Vol. 1: xvi + 404 sider, ill. 45 Dfl. Vol. 2: x + 318 sider, ill. 40 Dfl. Vol. 3: xii + 377 sider, ill. 40 Dfl. Elsevier, Amsterdam 1964–65. 15,5 × 23 cm.

Det har længe været kendt gennem kongresberetninger og enkelte kortere meddelelser i forskellige fagtidsskrifter, at der af russerne er opnået meget betydelige videnskabelige resultater gennem deres udforskning af Antarktis under det internationale geofysiske år og fremefter. The Soviet

Antarctic Expedition var organiseret i 1955 som et led i den russiske indsats under det geofysiske år og betegner ikke en enkelt ekspedition, men en lang række ekspeditioner til forskellige steder i Østantarktis og med stadige overvintringer i Antarktis. Resultaterne af denne forskning er dels nedfældet i et efterhånden aneligt antal bind endelige rapporter om ekspeditionen, men desværre kun publiceret på russisk. For hurtigere at få resultaterne frem, blev en lang række kortere og foreløbige beretninger om resultaterne publiceret i en række informations bulletiner, hvoraf der foreløbig er publiceret 30 numre; det er disse korte beretninger, der her er oversat til engelsk og udgivet. Oversættelsen er foretaget af Geophysical and Polar Research Center at The University of Wisconsin, og synes efter de foreliggende bind at være gjort med stor dygtighed.

Bindene indeholder mere end 300 korte afhandlinger og giver tilsammen et fuldstændigt billede af den russiske aktivitet i Antarktis og af de betydelige geografiske og geofysiske resultater. Det må for alle geografisk interesserede hilses med glæde, at det gennem samarbejdet med USA er lykkedes Elsevier at gøre denne omfattende litteratur tilgængelig på et vesteuropæisk sprog; selve den typografiske fremlæggelse er i virkeligheden af højere standard end den russiske originaludgave. Forlaget stiller i udsigt, at også de endelige rapporter fra den store antarktiske ekspedition vil blive udgivet på engelsk, en udgave man må se hen til med længsel.

Børge Fristrup.

Malcolm Mellor (ed.): Antarctic Snow and Ice Studies. Antarctic Research Series, Vol. 2. Washington 1964. Published by American Geophysical Union. X + 277 s., ill. 21 × 27 cm. 12 \$.

I den amerikanske Antarctic Research Series er der nu udkommet et bind om sne- og isstudier; det er af samme høje standard både videnskabeligt og typografisk som de andre specialpublikationer, der udgives af American Geophysical Union. Det foreliggende bind er redigeret af Malcolm Mellor, som vil være glaciologisk interesserede læsere bekendt fra hans arbejder i „Cold Regions Science and Engineering“. Bindet indeholder 10 artikler skrevet af amerikanske glaciologer eller af tyske videnskabsmænd (W. Hofmann og K. Nottarp), der har deltaget i de amerikanske Antarktis-undersøgelser. Tilsammen giver artiklerne et godt billede af snestratifikation, sneens deformation og isbevægelsen i de områder, hvor amerikanerne særlig har arbejdet, d.v.s. i Vestantarktis fra Ross Ice Shelf over Sydpolen til Weddel Havet, hvortil kommer resultaterne af Richard Camerons studier ved Wilkes Station. I en oversigt over sneakkumulationen søger Mario B. Giovinetto at beregne snepålejringen for hele Antarktis og finder her en gennemsnitlig pålejring af 14–15 g/cm² pr. år eller lidt under halvdelen af den tilsvarende snepålejring på den grønlandske indlandsis.

Børge Fristrup.

Wilhelm Dege: Grönland ohne Eskimos. F. A. Brockhaus, Wiesbaden 1964. 283 s., 57 fig. 16 × 23,5 cm. 23 DM.

I 1963 rejste professor W. Dege i Vestgrønland fra Sydprøven og Igaliko til Upernavik i nord, for med støtte af Deutsche Forschungsgemeinschaft at studere strukturændringen i det moderne grønlandske

erhvervsliv. Dege har tidligere arbejdet med arktisk geografi på Spitsbergen, og fra hans rejser her og i Norge var han i forvejen kendt med nordisk sprog og både læste og talte dansk, og han var derfor i stand til at komme i kontakt med befolkningen i Grønland.

Bogen er skrevet i en letflydende og letlæst stil og beretter løst og fast om hans oplevelser i Grønland, men samtidig bibringer den sine læsere en solid viden om Grønland dels baseret på hans egne iagttagelser og dels på omfattende og grundige litteraturstudier. For den Grønlandskyndige bringer bogen måske ikke så meget nyt, men skrevet som den er, for et tysk publikum har den en mission, bl. a. ved overfor udlandet at gøre opmærksom på, at det ikke længere er en ren eskimoisk levevis, som dominerer i vort nordligste amt. Bogen er velillustreret. *Børge Fristrup.*

Advances in Agronomy, Vol. 15. Editor: A. G. Norman under American Society of Agronomy auspiciet. Academic Press, New York & London 1963. XI + 415 s. med 86 fig. og diagrammer. Omfattende litteraturfortegnelser. Forfatter- og emneindex. 16 × 23,5 cm. 13,50 \$.

Bogen er en samling oversigtsartikler med vidt forskellig omfang og stil:

- a) C. M. Donald: Competition among Crop and Pasture Plants, s. 1–118.
- b) J. F. Hodgson: Chemistry of the Micronutrient Elements in Soils, s. 119–159.
- c) W. B. Ennis et al.: Impact of Chemical Weed Control on Farm Management Practices, s. 162–210.
- d) W. S. Chepil & N. P. Woodruff: The Physics of Wind Erosion and its Control, s. 211–302.
- e) H. L. Barrows & V. J. Kilmer: Plant Nutrient Losses from Soils by Water Erosion, s. 303–316.
- f) D. H. Heinrichs: Creeping Alfalfas, s. 317–337.
- g) J. A. McKeague & M. G. Cline: Silica in Soils, s. 339–396.

Artiklerne samler sig i 3 grupper. a), c) og f) handler om kontrollen med landbrugsafgrødernes produktivitet via naturlig og kunstig selektion. b) og g) er jordbundskemiske artikler. d) og e) omtaler jordbundserosionen.

Donalds store redegørelse er meget lærerig. En række problemer ved afgrødernes indbyrdes konkurrence diskuteres ud fra talrige eksperimenter, hvis begrænsede gyldighed understreges. Konkurrencens resultat angives oftest i tørstofudbytte, konkurrencen kan være mellem arter, individer og morfologiske elementer. I de fleste konkurrenceforhold er det kampen om lyset, som er det essentielle. De sejrende planter behøver ikke at være de mest produktive. Med særlig opmærksomhed læser man, at det aldrig er bevist, at flere arter (blandsæd) udnytter miljøet bedre end én art. Artiklen om ukrudtsbekæmpelse (c) ligger i forlængelse af Donalds. Den handler om det aktive indgreb i et biologisk konkurrenceforhold. Brugen af giftstoffer i landbrugets tjeneste er meget diskuteret i vore dage, fordi mange mener, at der opstår utilsigtede, ubodelige skader på flora og fauna. Ennis og medforfattere fortæller klart om de kemiske midlers store anvendelsesmuligheder og fordele. Udbyttet forøges; omkostningerne ned sættes ved midlernes reduktion af arbejdstid og arbejdskraftforbrug. I

USA brugtes for over 200 millioner dollars til kemiske ukrudtsmidler i 1962.

D. H. Heinrichs' indlæg er ret specielt, det handler om fremavlen af en nyttig sand-lucerne, hvis opdeltede rodsystem gør den tolerant over for tørke og kulde. Artiklerne b) og g) beskriver mikronæringsstofferne og siliciums forekomst i jorden, dette gøres på en snævert kemisk måde. Det er stoffernes kemiske placering, transport og omformning, som er hovedindholdet. Der bygges på mange litteraturhenvisninger, hvilket gør læsningen vanskelig for andre end geokemiske specialister.

De to artikler om jordbundserosion er, set fra anmelderen, bogens mest generelle bidrag. Siden de store støvstorme i USA i 30'erne har man der arbejdet intenst med vinderosions natur. W. S. Chepil har netop været en af hovedkræfterne i dette arbejde, således at hans og Woodruffs artikel er et hovedværk om emnet. På matematisk-fysisk grund søger de at redegøre for vinderosions størrelse og styrende faktorer for derigennem at nå til praktiske anvisninger til bekæmpelse af vindskaden på markjordene. De anbefaler brugen af læhegn, bestemte typer af jordbehandling og arealbenyttelse. Jordens struktur tillægges megen betydning. Arbejdets store svaghed er manglen på kemiske målinger og betragtninger. Barrows' og Kilmers korte indlæg er mindre ærgerrigt i sit sigte, de mener ikke, at man endnu kan give de generelle naturlove for vandets erosion af markerne. Specielt sætter de spørgsmålstejn ved vor viden om de tilgængelige plantenæringsstoffer, dette viser også tydeligt deres kemiske indstilling til erosionsproblemet. Der refereres sobert en række enkeltmålinger i marken af bortskylnings indhold af de almindelige næringsstoffer såsom kvælstof, fosfor, kalium m. v. Man har målt et kvælstoftab på godt 6 tons pr. ha pr. år fra en brakmark. Selv om det er vanskeligt at udtrække generelle tendenser, synes dog især vandets erosion at angribe humusindholdet og dermed kvælstoffet. Forøvrigt synes udvaskningen ikke at være klart udskilt fra bortskylningen, hvilket måske er rigtigt.

Efter læsningen af denne artikelsamling føler man afgjort trang til at se andre bind af serien.

Hans Kuhlman.

Indgået til redaktionen:

Atlas of Australian Resources. Second Series. Department of National Development, Canberra 1964. Population Distribution and Growth, 1:4.500.000, med 18 s. tekst. 5 sh.

N. I. Buyalov m. fl.: Quantitative Evaluation of Predicted Reserves of Oil and Gas. Translation from the Russian. Consultants Bureau Enterprises, New York 1964. 69 s., 6 fig. 21×27 cm. 12,50 \$.

A.-H. Debouverie: Géographie Humaine. (Géographie Générale). Anciens Etabl. J. Lebegue, Bruxelles 1964, 175 s., 120 fig. 14×21 cm. 132 belg. frs.

Heinz Eggers: Schwarzwald und Vogesen. Ein vergleichender Überblick. Westermann Taschenbuch, Geographie Bd. 1, Braunschweig 1964. 144 s., 5 kort, 5 fig. 12×17,5 cm. 6,80 DM.

Geographisches Taschenbuch und Jahrbuch für Landeskunde 1964/65. Herausg. von E. Meynen. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1964. XXIV, 540 s., kort og fig. 12×17 cm. 32 DM.

Walter Grossmann: Vermessungskunde III. Trigonometrische und Barometrische Höhenmessungen, Tachymetrie und Absteckungen. Sammlung Göschen Band 862. 8. Aufl. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1965. 140 s., 102 fig. 10,5×15,5 cm. 3,60 DM.

Jordens folk. Etnografisk revy. 1. årg. nr. 1 og 2. Jul. Gjellerups Forlag, København 1965. Kvartårligt tidsskrift. 15,5×23 cm. 15 kr. pr. årg.

Konrad Meyer: Ordnung im ländlichen Raum. Grundlagen und Probleme der Raumplanung und Landentwicklung. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart 1964. 367 s., 16 fig. og 41 oversigter. 16×23 cm. 32 DM.

Erich Obst: Allgemeine Wirtschafts- und Verkehrsgeographie. 3. Aufl. Lehrbuch der Allgemeinen Geographie VII. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1965. XX, 698 s., 57 fig. og 1 kort. 17,5×24,5 cm. 54 DM.

Occasional Papers in Geography No. 3. University of Hull Publications 1965. J. H. Appleton: A Morphological Approach to the Geography of Transport. 44 s., 5 fig. 14×21,5 cm. 10 sh.

Oxford University Press: General Catalogue 1964. 468 s. + suppl. 57 s. og alfabetisk liste 279 s. 14,5×22 cm. 5 sh.

Transactions and Papers. Institute of British Geographers. George Philip and Son Ltd., London 1964. Publ. 34: 188 s., ill. Publ. 35: 148 s., ill. 19×25 cm. 35 sh. pr. stk.

J. Wreford Watson with J. B. Sissons (ed.): The British Isles. A Systematic Geography. Publ. for the 20. Int. Geographical Congress. Nelson, London 1964. 452 s., 51 fig. 16×24,5 cm. 45 sh.